

امارت اسلامی افغانستان
وزارت ارشاد، حج و اوقاف
ریاست ارشاد و انسجام امور مساجد
آمریت ارشاد و دعوت
مدیریت عمومی تنظیم خطبه ها

رهنمای خطبه روز جمعه مؤرخ: ۱۴۴۳/۸/۱۴ هجری قمری مطابق ۱۴۰۰/۱۲/۲۷ هجری شمسی

اسباب، اوقات و جاهای قبولیت دعاء

الحمد لله رب العالمین امر بدعائه و وعد أن یجب من دعائه وأشهد أن لا اله الا هو، وحده لا شریک له ولا نعبد الا اياه
وأشهد أن محمداً عبده ورسوله صلى الله علیه وسلم وآله واصحابه ومن والاه وسلم تسليماً كثيراً.

اما بعد:

قال الله تعالى: {وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ} غافر: (۶۰)
وقال تعالى: { وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ
يُرْشَدُونَ} البقرة: (۱۸۶)

مفهوم و حقیقت دعاء:

در مورد مفهوم و حقیقت دعا خطاب میگوید: "حقیقت: اظهار الافتقار إلى الله تعالى، والتبرؤ من الحول
والقوة، وهوسمة العبودية، واستشعار الذلة البشرية وفيه معنى الثناء على الله عز وجل و إضافة الجود والكرم إليه".

یعنی مفهوم و حقیقت دعا عبارت است: ظاهر نمودن حاجت و افتقار به الله متعال و برائت و بیزاری نمودن از ارتکاب
به نیرو و قوت انسانی که در این تعریف معنی ثناء الله جل جلاله و نسبت جود و کرم بر الله جل جلاله شده است .

دعا بر اساس مفهوم فوق راز و رمز عبودیت و بندگی به شمار رفته و انسان را وادار می سازد تا به ذلت ، ناتوانی
و بیچارگی خود اعتراف نماید، و نیز در ضمن یک نوع اظهار ثنا و ستایش پروردگار و وسیله بهتر برگرداندن هر
نوع جود و کرم بطرف او است.

اهمیت و فضیلت دعاء:

آیه کریمه فوق به اهمیت و فضیلت دعا و نیایش ارتباط دارد. طوریکه الله متعال در آیه اولی آن بندگان را به
ربوبیت وی عقیده و باور دارند مأمور ساخته است تا به عبادت وی تن داده ، تمام حوائج و ضروریات خویش را از
او بخواهند؛ زیرا تنها او است که به فریاد بندگان رسیده و دعاهای ایشان را اجابت مینماید، و در مقابل آنانی را که
از عبادت و نیایش در برابر وی امتناع می ورزند مستکبر خوانده ، و در قیامت مستحق آتش دوزخ قرار داده است.

و در آیت دوم بعد از اینکه الله تعالی خود را به بندگان بسیار نزدیک معرفی نمود شروطی را برای اجابت
و پذیرفتن دعاهای بندگان تعیین کرده است، و آن شرطها عبارت اند از:

۱- اخلاص در دعا که در کلمه (إذا دعان) به آن اشاره شده است، و آن اخلاص همانا پرهیز نمودن از هر نوع ریا و شرک است که انسان در دعا و سایر عبادات کسی دیگری را با الله تعالی شریک نداند.

و به عبارت دیگر انسان هر چه می خواهد تنها از الله متعال باید بخواد؛ زیرا بر اساس این آیه کریمه: {وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهِ يُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ} یونس: (۱۰۷)

ترجمه: و اگر خدا به تو زبانی برساند آن را بر طرف کننده ای جز او نیست و اگر برای تو خیری بخواد بخشش او را رد کننده ای نیست آن را به هر کس از بندگانش که بخواد می رساند و او آمرزنده مهربان است.

رساننده هر نوع نفع و فائده و دور کننده ضرر و مصیبت ، تنها الله متعال است و بس .
امام قشیری رحمه الله در تفسیر اخلاص می نویسد: (و یصحّ أن یقال: الإخلاص: تصفیة الفعل من ملاحظة المخلوقین). الرسالة القشیریة

ترجمه: امام قشیری در تفسیر اخلاص چنین فرموده: (اخلاص عبارت از خالص نمودن فعل و یا عمل است از لحاظ نمود مخلوق (یعنی در انجام آن عمل به جز الله لحاظ مخلوق نشود).

- ۱- پذیرفتن تمام احکام و دستاوردن الله متعال که در جمله (فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي) به آن تصریح شده است .
- ۲- یقین و باور نمودن بر اینکه الله تعالی جل جلاله خواسته های بندگانش را اجابت مینماید طوریکه الله در جمله (وَلْيُؤْمِنُوا بِي) به آن اشاره شده است.

پس با توجه به دو آیت فوق این حقیقت واضح و روشن میگردد که دعا و نیایش از بزرگترین انواع عبادت بشمار میرود، عظمت و بزرگی دعا را از اینجا میتوان درک کرد که روح و روان تمام عبادات که عاجزی و فروتنی است در آن بشکل بسیار واضح و روشن موجود می باشد ، و به همین علت دعا و نیایش از بهترین انواع عبادات محسوب میگردد.

در ارتباط اهمیت و فضیلت دعا علاوه بر آیات فوق، آیات و روایات متعدد دیگری وجود دارد که به آنها اشاره میگردد:

- ۱- روی آوردن به دعا یکی از خصلت های خوب پیامبران بوده و آنها بسبب آن از طرف خداوند مورد تعریف و ستایش قرار گرفتند ، چنانچه الله متعال در مورد ایشان فرموده است: {إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ} {الانبیاء: (۹۰)}

ترجمه: آنان در کارهای نیک شتاب می نمودند و ما را از روی رغبت و بیم می خواندند و در برابر ما فروتن بودند. و در آیه مذکور خداوند متعال پیامبرانش را توسط داشتن سه صفت مورد ستایش قرار داده است، و آن اوصاف سه گانه عبارت اند از: مسارعت در کارهای خیر و نیک، دعای مبنی بر خوف و رغبت، خشوع و فروتنی در برابر پروردگار .

اوصاف سه گانه مذکور نه تنها سبب مدح و ستایش پیامبران بوده بلکه سبب غالب شدن ایشان بر دشمنان و فرود آمدن نصرت پروردگار هم همین سه اوصاف بوده است؛ زیرا هرگاه غیز از این سه اوصاف، اوصاف مهم دیگری می بود خداوند متعال در مدح ایشان از آن اوصاف یاد آور می شد.

۲- دعا و نیایش و عرضه نمودن تمام حوائج و ضرورتها به خداوند متعال، سنت انبیا و پیامبران، عادت نیک و شایسته اولیا و صالحین، وظیفه مؤمنان متواضع و واقعی بوده است طوریکه الله متعال جل جلاله میفرماید:

{أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا {الاسراء: (٥٧)}

ترجمه: آن کسانی را که ایشان میخوانند (خود) بسوی پروردگارشان تقرب می جویند تا بدانند کدام یک از آنها به او نزدیکترند و به رحمت وی امید وارند و از عذابش می ترسند.

و نیز فرموده است: { إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ • تَتَجَافَىٰ جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ {سجده: (١٦)}

ترجمه: تنها کسانی که به آیات ما می گروند که چون آن آیات را به ایشان یاد آوری کنند سجده کنان به روی در امی افتند و به ستایش پروردگارشان تسبیح می گویند و آنان بزرگی نمی فروشند؛ پهلوهایشان از خوابگاهها جدا نمی گردد و پروردگارشان را از روی بیم و طمع می خوانند و از آنچه روزیشان داده انفاق میکنند.

و در ارتباط اینکه دعا یکی از اوصاف برجسته بنده های خاص خداوند جل جلاله است فرموده است: {وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا فُرَّةً أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا {الفرقان: (٧٤)}

و کسانی اند که میگویند پروردگارا به ما از همسران و فرزندانمان آن ده که مایه روشنی چشمان ما باشد و ما را پیشوای پرهیزگاران گردان.

۳- دعا و نیایش را الله متعال جل جلاله دین معرفی نموده فرموده است:

{ فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ {غافر: (٦٥)}

ترجمه: و در حالی که دین خود را برای او خالص گردانیده اید وی را بخوانید.

۴- پیامبر صلی الله علیه وسلم دعا را نزد خداوند نسبت به هر چیز دیگر با ارزش تر قرار داده ، فرموده

است: (لیس شیء اكرم على الله سبحانه من الدعاء) صحیح الادب المفرد للبخاری

ترجمه: هیچ چیزی نزد خداوند به اندازه دعا با ارزش تر نیست.

و علت با ارزش بودن دعا نسبت به هر چیز دیگر این است که در برخی روایات آن مغز و هسته اصلی عبادت خوانده شده است.

۵- الله متعال در آیات متعدد بندگان را به دعاء امر و توصیه نموده است ، چنانچه الله تعالی فرموده است:

{ وَاسْأَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ {النساء: (٣٢)} ترجمه: از فضل خدا در خواست کنید.

و نیز فرموده است: { وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ {غافر: (٦٠)} ترجمه: و پروردگارتان فرمود مرا بخوانید تا شمارا اجابت کنم.

و نیز فرموده است: { فَادْعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ {غافر: (١٤)}

ترجمه: پس خدا را پاکدلانه فرا خوانید هر چند نا باوران را ناخوش افتد.

و نیز فرموده است: { ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ {الاعراف: (٥٥)}

ترجمه: پروردگار خود را به زاری و نهانی بخوانید که او از حد گذرندگان را دوست نمی دارد.

و رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند: (من لم يسأل الله يغضب عليه) صحیح الادب المفرد، ترجمه: هر که از

پروردگارش سوال و طلب نکند پروردگارش بر وی غضب می کند.

۶- اهل بهشت و کسانی که جنت را نصیب شدند دعا را علت نجات خود قرار دادند: چنانچه الله تعالی جل جلاله

از ایشان حکایت نموده فرموده است: { فَمَنْ أَلَّهِ عَلَيْهِ وَعَاقِبْنَا وَعَاقِبْنَا عَذَابَ السَّمُومِ • إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلُ نَدْعُوهُ إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ

الرَّحِيمُ {الطور: (٢٨)}

ترجمه: پس خداوند بر ما منت نهاد و ما را از عذاب گرم مرگبار حفظ کرد مادیرباز او را می خواندیم که او همانا نیکو مهربان است.

۷- پیامبر صلی الله علیه وسلم دعاء را عبادت محض و خالص قرار داده فرموده است: (الدعاء هو العبادة) خداوند کریم می فرماید: {ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ} ترجمه: دعا محض عبادت است، و پروردگار تان در برابر آن وعده اجابت را نموده، فرموده است: مرا بخوانید؛ زیرا من هستم که دعای شما را اجابت میکنم.

و در یک حدیث دیگر فرمودند: (ان ربکم تبارک الله وتعالی حی کریم یستحیی من عبده اذا رفع یدیه الیه ان یردهما صفراً) (الترغیب والترهیب).

ترجمه: پروردگار شما بسیاری حیاناک و سخی است، حیایش می آید از اینکه دست بنده اش را زمانیکه بطرف وی دراز کند، خالی برگرداند.

۸- دعاء را پیامبر صلی الله علیه وسلم خیر محض معرفی نموده، فرموده است: (ما من مسلم یدعو لیس باثم ولا بقطیعة رحم الا اعطاه إحدى ثلاث إما أن یعجل له دعوته وإما أن یدخرها له فی الآخرة وإما أن یدفع عنه من السوء مثلها) (مسند احمد و الأدب المفرد)

ترجمه: نیست هیچ مسلمانی که از الله تعالی چیزی را بخواند که در آن گناه و یا موجب قطع صله رحم نباشد مگر اینکه الله تعالی در برابر آن خواسته اش یکی از سه چیز را اعطاء میکند: اول اینکه همان خواسته اش را زود برایش میدهد و یا اینکه آن دعا را در آخرت برایش ذخیره میکند و یا اینکه مانند همان بدی، بدی و یا مصیبتی را از او دور مینماید.

حافظ این حجر عسقلانی میگوید دعای هر دعا کننده پذیرفته میشود البته شیوه ای اجابت تفاوت دارد، طوریکه گاهی عین خواسته ای انسان را برایش داده میشود و گاهی عوض آن را در دنیا و یا در آخرت برایش داده میشود.

۹- پیامبر صلی الله علیه وسلم دعا را نه تنها عبادت محض و خیر محض قرار داده بلکه آن را بهترین عبادت قرار داده فرموده: (افضل العبادة هو الدعاء).

۱۰- الله تعالی به پیامبرش توصیه نموده تا صحبت و همنشینی اهل دعا را ترک ننموده سعی نماید تا بیشتر وقت خود را با ایشان سپری نماید طوریکه فرموده است: {وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ} {الكهف: (۲۸)}

ترجمه: با کسانی که پروردگارشان را صبح و شام میخوانند و خوشنودی او را میخواهند شکیبایی پیشه کن و دو دیده ات را از آنان برنگیر.

۱۱- همچنان الله تعالی پیامبرش را از رسانیدن هر نوع اذیت به اهل دعا منع نموده فرموده است: {وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ} {الانعام: (۵۲)}

ترجمه: مه ران از مجلس خود کسانی را که پروردگار خود را بامدادان و شامگاهان میخوانند در حالیکه خوشنودی او را میخواهند، از حساب آنان چیزی برعهده تو نیست و از حساب تو چیزی برعهده آنان نیست تا ایشان را برانی و ازستم کاران باشی.

۱۲- الله تعالى خود را با اهل دعا بسیار نزدیک معرفی نموده فرموده است: { وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ } البقره: (۱۸۶)

ترجمه: وهرگاه بندگان من از تو در باره من بپرسند بگو من نزدیکم و دعای دعا کننده را به هنگامیکه مرا بخواند اجابت میکنم .

در سبب نزول این آیت آمده است که صحابه از رسول الله صلی الله علیه وسلم سوال نموده گفتند: (ربنا قریبٌ فنناجیه ، ام بعیذٌ فننادیه؟ فانزل الله عزوجل هذه آلیه) این کثیر

ترجمه: آیا پروردگار ما نزدیک است تا ما با وی مناجات نمائیم ویا اینکه دور است تا به صدای بلند صدا کنیم ؟

در جواب ایشان الله تعالی آیه فوق را نازل فرمود و فرمود که من به دعا گوینده علما نزدیک استم.

۱۳- کسی که دعا را بر خود لازم قرار دهد از شقاوت و بدبختی بدور میماند طوری که الله تعالی از پیامبرش زکریا علیه السلام حکایت نموده که او گفته بود: { وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا } مریم: (۴)

ترجمه: وی پروردگار من هرگز در دعای تو نا امید نبوده ام.

و نیز از ابراهیم حکایت نموده که گفته بود: { عَسَىٰ أَلَّا أَكُونَ بِدُعَاءِ رَبِّي شَقِيًّا } مریم: (۴۸)

ترجمه: امید وارم که در خواندن پروردگارم نا امید نباشم .

۱۴- الله تعالی با دعاکنندگان وعده اجابت را نموده، فرموده است: {وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ} البقره: (۱۸۶).

و نیز فرموده است: { أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ } النمل: (۶۲).

یا [کیست] آن کس در مانده را چون وی را بخواند اجابت می کند و گرفتاری را بر طرف می گرداند"

و نیز فرموده است: { وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ } غافر: (۶۰) مرا بخوانید؛ زیرا من هستم که دعای شما را اجابت می کنم

برخی از شروط و آداب دعا:

شکی نیست که دعا که یکی از قوی ترین اسباب برای دفع مکروه و رسیدن به مطلوب به شمار می رود برای مسلمانان حیثیت سلاح را دارد، و سلاح زمانی می تواند مؤثر تمام شود که از کیفیت خوب برخوردار بوده و بازوی که سلاح توسط آن استخدام می گردد نیز قوی باشد، پس دعا هم زمانی می تواند سبب بر آورده شدن حاجت، حاصل شدن مطلوب و دور شدن مکروه گردد که شروط و آداب آن مراعات گردد، در گذشته به برخی از شروط دعا اشاره شده بود اکنون قبل از بیان کردن آداب دعا به برخی شروط دیگر آن نیز اشاره می گردد که مهم ترین آنها شروط ذیل اند:

۱- دعا کننده باید این حقیقت را درک کند و بداند که قدرت و توانایی اجابت دعا را تنها الله تعالی دارد بس.

۲- دعا و حاجت خود را تنها از الله تعالی بخواند.

۳- باید دعا کننده پیش از دعا عملی صالحه خود را وسیله گردانیده دعانماید مانند: ادای نماز، خواندن صفات الله متعال، درود بر پیامبر علی السلام ، دادن صدقه و خیرات و امثال آن.

۴- خود داری نمودن از عجلت در اجابت دعا.

- ۵- دعای خیر.
- ۶- داشتن گمان نیک در مورد الله تعالی.
- ۷- دعا با حضور قلب.
- ۸- حلال بودن غذا، نوشیدنی، و پوشیدنی.
- ۹- خود داری نمودن از اعتدا و تجاوز در دعا.

آداب و اسباب اجابت دعا:

- ۱- داشتن اخلاص قلبی.
- ۲- افتتاح و ختم دعاء توسط حمد و ثنای پروردگار و درود بر محمد ﷺ.
- ۳- جزم و جدیت در دعا و یقین داشتن بر اجابت آن.
- ۴- الحاح و اصرار در دعا و ترک عجلت.
- ۵- دعا با حضور قلب.
- ۶- دعا در حالت های سختی و آسانی.
- ۷- پرهیز نمودن از دعای بد در حق خود، مال و اولاد و سایر خویشاوندان.
- ۸- دعا نمودن با صدای نرم و آهسته.
- ۹- اعتراف نمودن بر گناه و تقصیر و طلب مغفرت و آمرزش از آنها، و همچنان بخاطر آوردن نعمت های الهی، و ادا نمودن شکر آنها.
- ۱۰- پرهیز نمودن از تکلف و بکار بردن سجع و قافیه در دعا.
- ۱۱- خشوع و تضرع آمیخته با بیم و امید.
- ۱۲- برگردانیدن حق مردم به صاحبانش و توبه نمودن از گناهان.
- ۱۳- روی گردانیدن بطرف قبله در هنگام دعا.
- ۱۴- با لا نمودن دستها در هنگام دعا.
- ۱۵- داشتن وضوء در صورت امکان.
- ۱۶- اگر خواسته باشد در حق کسی دعا کند پس قبل از وی در مورد خودش باید دعا کند.
- ۱۷- دوری جستن از تمام گناهان.

اوقات و اماکن اجابت دعاء:

- ۱- شبهای قدر.
- ۲- بخش آخری شب و هنگام دمیدن صبح.
- ۳- عقب نماز های فرض.
- ۴- درمابین اذان و اقامت.
- ۵- هنگام اذان نماز.
- ۶- در هنگام باریدن باران.
- ۷- وقت درگیری با دشمنان و پیش قدمی صفوف مجاهدین.
- ۸- ساعت مخصوص روز جمعه که بقول امام نووی از صبح جمع الی غروب افتاب ادامه دارد.
- ۹- هنگام نوشیدن آب زمزم.
- ۱۰- در حالت سجده.

- ١١- در هنگام سفر حج و عمره.
- ١٢- دعا در حالت مرض.
- ١٣- دعا در روز عرفه در میدان عرفات.
- ١٤- دعای مسلمان در حق مسلمان غایب.
- ١٥- در هنگام افطار.
- ١٦- دعای مظلوم.
- ١٧- دعای والدین در حق فرزندان.
- ١٨- دعای شخص مجبور و در مانده.
- ١٩- دعا بعد از وضوء.
- ٢٠- دعادر طواف.
- ٢١- دعادر مقام ملتزم.
- ٢٢- دعا در شب پانزدهم ماه شعبان.
- ٢٣- دعا در صفا و مروه.
- ٢٤- دعا در وقت رمی جمرات.

وفي رسالة الحسن البصري الى اهل مكة أن الدعاء يستجاب هنالك في خمسة عشر موضعا : في الطواف ، وعند الملتزم ، وتحت الميزاب ، وفي البيت ، وعند زمزم ، وعلى الصفا والمروة ، وفي المسعى ، وخلف المقام ، وفي عرفات ، وفي المزدلفة ، وفي منى ، وعند الجمرات الثلاث ، فمحروم من لا يجتهد في الدعاء فيها. شرح فتح القدير (٢ / ٥٠٨) ، الأذكار - النووي (ص: ١٩٥)

اقول قولى هذا استغفرو الله لى ولكم ولسائر المسلمين ...